В. М. ШЕВЧУК
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»

ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТА ЇХ ПРОГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Прогностичне значення тактичних операцій полягає в можливості передбачення розвитку та зміни слідчої ситуації, а саме у передбаченні шляхів вирішення окремих тактичних завдань, процесу одержання необхідної інформації, дозволяє правильно визначити комплекс слідчих, оперативно-розшукових та інших дій, їх тактику, черговість та послідовність проведення. Реалізація прогностичної функції можлива або в ситуації неадекватної повторюваності, або при точному повторенні подій, які раніш спостерігалися, але в інших змінених умовах. При цьому власне і передбачити можна тільки основні тенденції, а не усю суму змін, тільки основні напрямки, логіку розвитку.[1] [1].

Тактична операція виконує прогностичну функцію, яка реалізується як при підготовці, плануванні тактичної операції, так і в процесі її проведення. Прогностична функція складається в передбаченні ситуацій тактичної операції, поведінки його учасників і передбаченні можливості управління здійснюваною діяльністю. Такого роду передбачення у загальній формі є уявленням про можливе змінення слідчої ситуації, її окремих компонентів, що, природно, вимагає від слідчого адекватного реагування.[2] У зв'язку з цим, у теорії криміналістичного прогнозування правильно зазначається, що «криміналістичні прогнози сприяють виявленню небажаних, таких, що підлягають усуненню, альтернатив, з'ясуванню безпосередніх і віддалених, прямих і побічних наслідків планових рішень, що приймаються. Інакше кажучи, вони

1 Див.: Журавель В.А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування. - Харків: Право, 1999. - С. 24 ; Зорин Г.А. Криминалистическая методология. - Мн.: Амалфея, 2000. - С. 93-101 та ін.

2 Див.: Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. - М.: НОРМА-ИНФРА-М, 2001. - С. 160.

орієнтують планування відносно найбільш ефективних засобів досягнення поставлених цілей»[1].

Прогнозування слідчим певних ситуацій розслідування, необхідність вирішення окремих тактичних завдань нерідко слугує підставою для прийняття тактичних рішень. Зміни слідчої ситуації, які передбачає слідчий, можуть бути двох видів: а) при природному розвитку без активного впливу слідчого; б) у результаті впливів, що плануються слідчим, на ситуацію й передбачення результатів цих впливів[2]. Такі передбачення будуть носити орієнтовний характер, оскільки їх результативність залежить від багатьох чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру.

В.Ю. Шепітько пропонує виокремлювати три основних напрямки прогностичної функції тактичних прийомів: 1) передбачення власних дій слідчим; 2) передбачення дій інших учасників процесу; 3) передбачення можливості управління здійснюваною діяльністю[3]. Такий підхід, на нашу думку, цілком відноситься і до прогностичної функції тактичних операцій.

Виходячи з вищенаведеного, прогностична функція тактичних операцій охоплює три основних напрямки передбачення: 1) передбачення власної лінії поведінки та дій слідчим (наприклад, прийняття рішення про необхідність проведення тактичної операції, послідовність використання тих або інших тактичних засобів, в тому числі і тактичних операцій, з урахуванням слідчої ситуації, яка склалася на певному етапі розслідування справи, наявної в справі інформації, необхідності вирішення окремих тактичних завдань тощо); 2) передбачення дій інших учасників процесу розслідування (наприклад, протидії розслідуванню зацікавлених осіб, проведення тактичних операцій планувати з урахуванням передбачуваної поінформованості тих чи інших учас-

1 Див.: Журавель В.А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування. - Х.: Право, 1999. (-304с.) -С.160-161; Клочков В.В., Образцов В.А. Преступление как объект криминалистического познания // Вопросы борьбы с преступностью. - Вып. 42. - 1985. - С. 44 - 54.

2 Див.: Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. - М.: НОРМА (Изд. гр. НОРМА - ИНФРА М), 2001. - С. 152.

3 Див.: Шепитько В.Ю. Теоретические проблемы систематизации тактических приемов в криминалистике. - Х.: РИП Оригинал, 1995. - С. 29-30; Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): Монографія.- Х.: «Харків юридичний», 2007. - С.65.

ників процесу, соціально-психологічних особливостей, вікової категорії, статі і т.п.); 3) передбачення можливості управління здійснюваною діяльністю по реалізації тактичних операцій зокрема і процесом розслідування злочинів взагалі.

Сутність та зміст прогностичної функції тактичних операцій зумовлені, у першу чергу, тактичними завданнями, які необхідно вирішувати на тому чи іншому етапі розслідування. Виходячи з цього, тактичні операції можуть бути спрямовані на вирішення таких завдань, які пов'язані з виявленням різних інформаційних джерел, що характеризують подію злочину, виникнення та динаміки розвитку проблемних ситуацій і визначення комплексу та послідовності слідчих, оперативно-розшукових, превентивних та інших заходів, спрямованих на їх вирішення, а також можливі напрямки пошуку, збирання та використання нових джерел доказової та орієнтовної інформації. При цьому прогнозуються не тільки найбільш ефективні, дієві та оптимальні методи, засоби та напрямки такої діяльності, але й можлива результативність таких дій. При цьому тактична операція розглядається як динамічна, діяльнісна категорія, у певній мірі система можливостей, яка носить гнучкий, не формальний характер, яка містить прогностичні функції і являє собою закінчену сукупність дій[1].

Отже, прогностична та інші функції тактичної операції відображають реальний процес функціонування тактичних операцій, що знаходить свій прояв у певних напрямах її діяльності з реалізації цілей і завдань, обумовлених як слідчою ситуацією на певному етапі розслідування, так і сутністю тактичної операції, її функціональним призначенням. У функціях тактичних операцій виражається її сутність - найбільш глибинне і усталене в ній. Відображення у функціях тактичних операцій їх призначення означає, що вони є засобом (інструментом) вирішення окремих тактичних завдань. Функції тактичних операцій характеризують призначення цього тактичного засобу, визначають характер та його особливості як самостійного виду практичної пізнавально-пошукової діяльності.

1 Див.: Святненко А.И. Тактическая операция как средство разрешения следственных ситуаций с высокой степеню информационной неопределенности : Автореф. канд. юрид. наук: 12.00.09. - Ставрополь, 2008. - 22с.

Врахування прогностичного значення тактичної операції і взагалі функціональної структури розглядуваних тактичних засобів дає можливість встановлення причино-наслідкових зв'язків при розслідувані злочинів. У зв'язку з цим правильно зазначають В.Д. Корма та В.О. Образцов, що метод аналізу функцій передбачає встановлення: кола й характеру функцій, які виконуються посадовими особами, зв'язку між функціями, їх регламентації; дійсного змісту кожної функції; дій, які вчинені при виконанні цих функцій, їх кількісних (змістовних) характеристик; дій, які створюють умови для дефектного виконання функцій; фактів, які вказують на те, що поряд із функцією за посадою, дана особа вчинила або вчиняє дії, які відносяться до структури злочину; систематичності вчинення дій, які відносяться до об'єктивної сторони структури злочину; часу початку вчинення вказаних дій та періоду їх вчинення; обставин, які вказують на приховування дефектних змін при виконанні функцій, та фактів, які свідчать про прийняття заходів по приховуванню відхилень при виконанні функції (функцій); протиріч та суперечностей між фактичним виконанням функцій і їх документальним оформленням; зв'язків між діями, вчиненими при виконанні функцій, та наслідками, які настали[1]. Тому, на нашу думку, метод функціонального аналізу при прогнозуванні та реалізації тактичних операцій дозволяє будувати певні матриці (моделі) функцій[2] даних тактичних засобів, оптимізувати процес розслідування злочинів, підвищити ефективність застосування тактичної операції.

1 Див.: Корма В.Д., Образцов В.А. Причинно-следственная связь как объект криминалистического исследования. - М.: Издательство «Юрлитинформ», 2009. - С. 62-63.

2 Корма В.Д., Образцов В.А. Причинно-следственная связь как объект криминалистического исследования,- М.: Издательство «Юрлитинформ», 2009. - С. 62-63.

Міжнародний гуманітарний університет

Національний університет «Одеська юридична академія»

Студентське наукове товариство

ПРАВО І ДЕРЖАВА В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

МАТЕРІАЛИ
IV-ої всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених

25 березня 2011 р.
м.Одеса

Одеса
2011